

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 5 ปี เป็นช่วงระยะเวลาสำคัญ ปัจจัยที่หลากหลายจะมีอิทธิพลต่อการกระตุ้นพัฒนาการมากกว่าปัจจัยเดี่ยว พัฒนาการในช่วงแรกเกิดจนถึงอายุ 5 ปี เป็นพื้นฐานสำคัญของความพร้อมในการเรียนรู้ การประสบความสำเร็จในการเรียน และการมีสุขภาพดี เด็กที่มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยจะส่งผลต่อการเรียนรู้ในระยะยาว การส่งเสริมพัฒนาการในแรกเกิดจนถึงอายุ 5 ปี จึงส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลและประโยชน์โดยรวม ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต พัฒนาการเด็กเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการฝึกทักษะทั้ง 5 ด้านของเด็กทุกคน ได้แก่ การเคลื่อนไหว การใช้กล้ามเนื้อเล็กและสติปัญญา การใช้ภาษา การเข้าใจภาษา การช่วยเหลือตัวเองและสังคม โดยเด็กจะเรียนรู้และฝึกทักษะเหล่านี้ในช่วงเวลาเฉพาะและเหมาะสมกับวัย

เด็กที่พัฒนาการล่าช้า ความสามารถในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดล่าช้ากว่าเด็กปกติในวัยเดียวกัน เช่น เด็กอายุ 20 เดือน แต่ยังไม่เดิน ในขณะที่เด็กปกติเริ่มเรียนรู้ที่จะเดินและเดินได้ในช่วงอายุ 9 - 15 เดือน เป็นต้น และพัฒนาการล่าช้าอาจพบเพียงด้านใดด้านหนึ่ง หลายด้าน หรือทุกด้าน (global developmental delay) การที่พัฒนาการล่าช้าในด้านหนึ่งอาจส่งผลให้พัฒนาการในด้านอื่นล่าช้าด้วย ซึ่งต้องศึกษาจากหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการ (สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์, 2551)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการ ได้แก่ ปัจจัยด้านพันธุกรรม เช่น Down syndrome หรือความผิดปกติของโครโมโซม หรือความผิดปกติด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งเด็กอาจได้รับปัจจัยเหล่านี้ทั้งก่อนและหลังการคลอด เช่น ภาวะขาดสารอาหารในมารดาระหว่างตั้งครรภ์ การได้รับสารพิษหรือการติดเชื้อระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอด การคลอดก่อนกำหนด ความยากจน ภาวะมารดาที่มีความวิตกกังวล ภาวะเด็กขาดสารอาหาร อุบัติเหตุ ขาดการเลี้ยงดูที่ดี ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเด็กซึ่งเป็นตัวกำหนดภาวะสุขภาพในอนาคต (ดวงหทัย จันทร์เชื้อ และคณะ, 2546)

รัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2554) โดยคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และมีการส่งเสริมสุขภาพในทุก ช่วงวัย ซึ่งสถานบริการสาธารณสุขในสังกัดของรัฐบาล จึงได้ดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล โดยการจัดทำโครงการต่างๆ เช่น โครงการแจกถุงของขวัญ ซึ่งประกอบด้วยหนังสือและอุปกรณ์ การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก แก่มารดาที่คลอดบุตรในโรงพยาบาล รวมทั้งโครงการ โรงเรียนพ่อแม่ที่ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการแรกเกิดจนถึง อายุ 5 ปีให้เก่ง ดี และมีพัฒนาการที่สมวัย (วันเพ็ญ มะโนวงศ์, 2550)

จากข้อมูลการสำรวจภาวะสุขภาพและพัฒนาการเด็กปฐมวัย (0 - 5 ปี) ใน พ.ศ.2542 2547 และ 2550 พบว่า เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการภาพรวมปกติหรือสมวัยลดลงจากร้อยละ 71.1 ในพ.ศ. 2542 เป็นร้อยละ 67.7 ในพ.ศ.2550 นอกจากนี้ใน พ.ศ. 2550 พบว่าเด็กปฐมวัยมีน้ำหนักน้อยกว่า เกณฑ์และเตี้ย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 4.5 ในพ.ศ.2547 เป็นร้อยละ 7.6 ในพ.ศ.2550 ซึ่ง งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ พบว่าความเตี้ยมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาด้านสติปัญญา (กรม อนามัย, 2550)

จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.2551 ได้จัดทำการศึกษาสำรวจเด็กและเยาวชน พบว่า ร้อยละ 22.2 มีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ร้อยละ 95.9 ได้รับการดูแลจากสมาชิกในครัวเรือน โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้า โรงเรียนอย่างน้อย 4 กิจกรรม การมีหนังสือสำหรับเด็กในบ้าน พบว่า เด็กปฐมวัย (0 - 5 ปี) ร้อยละ 40.7 อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีหนังสืออย่างน้อย 3 เล่ม พบว่ามีเด็กปฐมวัย (0 - 5 ปี) ทั้งหมด 1.8 ล้าน คน และร้อยละ 73.0 เป็นผู้ที่กำลังเรียนในโปรแกรมก่อนวัยเรียน ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้าเรียนใน โรงเรียนศูนย์เด็กเล็กมากกว่าประเภทอื่น ร้อยละ 59.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551)

จากการศึกษาเรื่อง ปริมาณไอโอดีนในปีสภาวะ การเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก ก่อนวัยก่อนเรียน ในศูนย์เด็กเล็ก ในจังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2551 พบผลจากการประเมินพัฒนาการ ทั้งหมด 5 ด้าน พบว่า อำเภอเม็กน้อย เป็นอำเภอที่มีร้อยละของเด็กก่อนวัยเรียนทั้งหมดที่มีพัฒนาการ ไม่สมวัยมากเมื่อเปรียบเทียบกับอำเภออื่นๆ ในด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก/สติปัญญา พบไม่สมวัย ร้อยละ 24.7 ด้านการใช้ภาษาพบไม่สมวัย ร้อยละ 12.9 และด้านการช่วยเหลือตัวเองและสังคม พบ ไม่สมวัย ร้อยละ 19.9 และพบว่าอำเภอสะเมิงและอำเภอหางดง มีร้อยละของเด็กที่มีพัฒนาการ ไม่ สมวัยใกล้เคียงกัน ในด้านการเคลื่อนไหว อำเภอสะเมิงพบ ร้อยละ 5.1 อำเภอหางดงพบ ร้อยละ 4.8 และด้านการเข้าใจภาษาอำเภอสะเมิงพบ ร้อยละ 7.0 อำเภอหางดงพบ ร้อยละ 8.0 ซึ่งจากการศึกษาดังกล่าว พบว่าเด็กจำนวน 209 คน ในอำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ มีพัฒนาการไม่สมวัยในด้านการเคลื่อนไหว ร้อยละ 1.0 ด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา ร้อยละ 17.3 ด้านการเข้าใจ

ภาษา ร้อยละ 4.3 ด้านการใช้ภาษา ร้อยละ 1.9 และด้านการช่วยเหลือตัวเองและสังคม ร้อยละ 6.2 (ศักดิ์ดา พึ่งรำพา และคณะ, 2551)

เนื่องจากพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็กจะมีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และปัจจัยด้านตัวเด็กและด้านครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ต่อพัฒนาการของเด็กในศูนย์เด็กเล็ก อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อที่จะนำผลการศึกษาที่ได้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำไปสู่การหาแนวทางการส่งเสริม ให้ ครอบครัว พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้เลี้ยงดูเด็กมีความรู้ความเข้าใจและ ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กในช่วงวัย 1 - 5 ปี และสามารถเลี้ยงดู จัดประสบการณ์พัฒนาเด็กให้เกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กในศูนย์เด็กเล็ก อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

คำถามการศึกษา

1. พัฒนาการเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร
2. ปัจจัยใดที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาภาคตัดขวาง (Cross-sectional descriptive study) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กที่อยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินพัฒนาการ เก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2553

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

การประเมินพัฒนาการเด็ก หมายถึง กระบวนการวัดและประเมินความสามารถในการแสดงความสามารถตามเกณฑ์อายุ โดยใช้แบบประเมินพัฒนาการจากคู่มือคัดกรองและส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยแรกเกิด - 5 ปี ของสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์

พัฒนาการ หมายถึง ระดับการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ เน้นการเพิ่มขึ้นในด้านทักษะและความสามารถในการทำหน้าที่ได้ เมื่ออายุ 1 - 5 ปี โดยวัดพัฒนาการ จากคู่มือคัดกรองและส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยแรกเกิด - 5 ปี ของสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ และเป็นแบบทดสอบพัฒนาการที่ใช้เปรียบเทียบความสามารถด้านต่างๆกับเด็กปกติในวัยเดียวกัน แบ่งการทดสอบเป็น 5 ด้าน คือ

1. ด้านการเคลื่อนไหว (Gross Motor)
2. ด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็กและสติปัญญา (Fine Motor)
3. ด้านการเข้าใจภาษา (Receptive Language)
4. ด้านการใช้ภาษา (Expressive Language)
5. ด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม (Personal & Social)

พัฒนาการสมวัย หมายถึง เด็กสามารถผ่านข้อทดสอบตามแบบวัดพัฒนาการเด็กทุกข้อ

พัฒนาการไม่สมวัย หมายถึง เด็กไม่ผ่านข้อทดสอบตามแบบวัดพัฒนาการเด็กตั้งแต่ 1 ข้อ
เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 1 - 5 ปี ที่ผู้ปกครองนำมาฝากไว้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในอำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ปกครอง หมายถึง ญาติพี่น้อง หรือบุคคลใดก็ตามที่ทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูสั่งสอน และสร้างเสริมพัฒนาการให้แก่เด็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง สถานที่รับดูแลเด็กอายุ 1 - 5 ปี ที่สังกัดเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติการได้รับอุบัติเหตุ หมายถึง การได้รับอุบัติเหตุที่ต้องรับการรักษาในโรงพยาบาล ทั้งประเภทคนไข้นอกและคนไข้ใน

ประวัติการคลอด หมายถึง อายุครรภ์ขณะคลอด วิธีการคลอด และภาวะแทรกซ้อนระหว่างคลอด

ประวัติการตรวจสุขภาพของเด็ก หมายถึง การได้รับตรวจวัดการเจริญเติบโต การชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง การได้รับวัคซีนป้องกันโรคตับอักเสบ โรควัณโรค โรคคอตีบ โรคไอกรน โรค

บาดทะยัก โรคหัด โรคโปลิโอ และโรคไข้มองอักเสบ ตามเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข

โรคประจำตัว ของบิดา/มารดา หมายถึง โรคที่บิดาหรือมารดาเป็นอยู่ในปัจจุบันที่ต้องรักษาต่อเนื่อง ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคธาลัสซีเมีย

ภาวะโภชนาการ หมายถึง สภาพหรือภาวะของร่างกายของเด็กที่มีผลจากสารอาหารที่ได้รับประทาน สามารถประเมินได้จากการชั่งน้ำหนัก การวัดส่วนสูง ณ ปัจจุบันที่ทำการศึกษาแล้วนำมาเปรียบเทียบกับกราฟแสดงน้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูง และประวัติการกินนมแม่ การบริโภคอาหารเสริม

ประวัติการฝากครรภ์ หมายถึง ประวัติการฝากครรภ์ การได้รับการตรวจเลือดเพื่อหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคธาลัสซีเมีย โรคตับอักเสบ โรคโลหิตจาง การรับวัคซีนป้องกันโรคบาดทะยัก ตามเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข

พฤติกรรมสุขภาพของบิดา/มารดา หมายถึง การดื่มแอลกอฮอล์ การดื่มชา/กาแฟ และการสูบบุหรี่ของบิดา/มารดา ทั้งก่อนตั้งครรภ์ ขณะตั้งครรภ์ และระยะเลี้ยงดูบุตร

ความรู้เรื่องพัฒนาการเด็ก หมายถึง ความรู้ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเคลื่อนไหว ด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็กและสติปัญญา ด้านการเข้าใจภาษา ด้านการใช้ภาษา และด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม ให้มีพัฒนาการเหมาะสมตามเกณฑ์ โดยถามจาก ของบิดาหรือมารดา หรือผู้ปกครอง คนใดคนหนึ่งเท่านั้น

ความเครียด หมายถึง ความเครียด ในช่วงระยะเวลาที่ให้การเลี้ยงดูเด็ก โดยถามจากของบิดาหรือมารดา หรือผู้ปกครอง คนใดคนหนึ่งเท่านั้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแนะนำการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามวัยแก่ผู้ปกครองและพี่เลี้ยงให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. สามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาวางแผนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนในระดับสถานีนามัย โรงพยาบาลได้
3. สามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปวางแผนในการแก้ไขปัญหาเด็กก่อนวัยเรียน ทั้งในระดับชุมชนและประเทศได้
4. สามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางหรือข้อมูลพื้นฐานของการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป